Eduskunta

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi mielenterveyslain ja hallinto-oikeuslain 7 §:n muuttamisesta (HE 14/2023 vp)

Sosiaali- ja terveysministeriön lausunto

Hallitussihteeri Ida Hakanen

Hallituksen esityksen tavoitteet

Hallituksen esityksen tavoitteena on parantaa tahdosta riippumattomassa psykiatrisessa hoidossa, tarkkailussa tai tutkimuksessa olevan potilaan oikeusturvaa tilanteissa, joissa potilaan psyykkisen sairauden lääkehoitoa ei onnistuta toteuttamaan yhteisymmärryksessä hänen kanssaan.

Hallituksen esityksen tavoitteena on viimeistellä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen vuonna 2012 antaman tuomion X v. Suomi (ECHR 283 (2012), 03.07.2012, nro 34806/04) täytäntöönpano. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi ratkaisussaan riittävien oikeusturvatakeiden puuttuvan Suomen lainsäädännöstä, koska potilaan tahdon vastaisesti annettu lääkitys perustui lääkärin päätökseen, josta ei voinut valittaa, eikä potilaalla ollut mahdollisuutta saada tuomioistuimen päätöstä tahdonvastaisen lääkitsemisen lainmukaisuudesta tai oikeasuhtaisuudesta tai määräystä lääkityksen lopettamisesta. X v. Suomi –tuomion täytäntöönpano on siirretty Euroopan neuvoston ministerikomitean tehostettuun seurantaan. Kyseessä on ensimmäinen kerta, kun Suomea koskevaa tuomiota seurataan ministerikomitean tehostetussa menettelyssä. Suomen on raportoitava konkreettisesta edistymisestään 21.12.2023 mennessä.

Esityksen tavoitteena on myös kansallisen oikeuskäytännön yhtenäisyyden turvaaminen. Eri tuomioistuimet ovat antaneet tosiseikoiltaan vastaavissa tapauksissa toisistaan poikkeavia ratkaisuja oikeussuojakeinojen riittävyydestä, mitä ei voida pitää potilaiden oikeusturvan toteutumisen näkökulmasta asianmukaisena.

Hallituksen esityksen keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi mielenterveyslakia (1116/1990) ja hallinto-oikeuslakia (430/1999).

Mielenterveyslakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että perusteista toteuttaa tahdosta riippumattomassa psykiatrisessa hoidossa, tarkkailussa tai tutkimuksessa olevan potilaan psyykkisen sairauden lääkehoito olisi annettava hallintopäätös tilanteissa, joissa potilas vastustaa lääkehoitoa tai kun potilaan tahdosta ei saada selvyyttä. Hallintopäätös tulisi antaa myös muutoin potilaan pyynnöstä.

Potilaalla olisi jatkossa mahdollisuus hakea muutosta kyseiseen päätökseen valittamalla hallinto-oikeuteen. Päätöstä koskeva muutoksenhakuasia olisi käsiteltävä tuomioistuimessa kiireellisenä.

Lääkehoitoa koskeva päätös voitaisiin kuitenkin panna täytäntöön heti muutoksenhausta huolimatta. Säännöksellä varmistettaisiin se, ettei potilaan psyykkisen sairauden välttämätön ja kiireellinen lääkehoito viivästy mahdollisen muutoksenhaun johdosta.

Riittävän lääketieteellisen asiantuntemuksen varmistamiseksi ehdotetaan muutettavaksi hallinto-oikeuslain 7 §:ää. Hallinto-oikeudessa asian käsittelyyn ja ratkaisemiseen osallistuisi asiantuntijajäsen, kun kyse on potilaan psyykkisen sairauden lääkehoidosta hänen tahdostaan riippumatta.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2024.

Hallituksen esityksen taloudelliset vaikutukset

Esitys liittyy valtion vuoden 2024 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä. Esityksen on arvioitu lisäävän kustannuksia vuonna 2024 yhteensä 1 371 000 euroa. Pysyviä kustannusvaikutuksia on arvioitu olevan yhteensä 1 061 000 euroa vuodessa.

Muutokset toisivat lääkäreille uuden työvaiheen ja lisäisivät hallinnollisen työn määrää, kun jatkossa tahdosta riippumattomasta lääkityksestä tulisi tietyissä tilanteissa antaa muutoksenhakukelpoinen hallintopäätös. Esitettyjen muutosten on arvioitu lisäävän hyvinvointialueiden pysyviä vuosittaisia kustannuksia momentilla 28.89.31 353 000 euroa.

Lakimuutosten myötä potilaan tahdosta riippumatta annettua lääkitystä koskevasta päätöksestä voisi valittaa hallinto-oikeuteen, joten työmäärä kasvaisi hallinto-oikeuksissa. Esitettyjen muutosten on arvioitu lisäävän vuosittaisia kustannuksia momentilla 25.10.03 666 000 euroa. Muutosten on arvioitu lisäävän vuosittaisia oikeusavun kustannuksia momentilla 25.15.01 42 000 euroa.

Esitettyjen muutosten on arvioitu lisäävän uuteen päätöslomakkeeseen liittyviä kertaluonteisia kustannuksia vuonna 2024 momentilla 28.89.31 310 000 euroa.